

Koopkracht van ouderen

Armoede onder migrantenouderen

40% van de 65+-huishoudens met een niet-Westerse migratieachtergrond leeft langdurig en structureel onder het bestaansminimum. Onder ouderen die geen migratieachtergrond hebben is dit percentage **2,5%** (SEO-rapport nr. 2017-09, gebaseerd op cijfers van het CBS). De grotere armoede onder oudere migranten is o.a. het gevolg van:

- een vaker hebben van een **onvolledige AOW**, samen met geen of een heel laag aanvullend pensioen,
- het vaker hebben van een **jongere partner zonder inkomen**,
- het **niet of minder vaak aanvragen van inkomensvoorzieningen**, zoals huur- en/of zorgtoeslag, AIO en andere voorzieningen,
- het vanwege de **kostendelersnorm** gekort worden op de Aanvullende Inkomensvoorziening Ouderen (AIO),
- vóór intreding van de AOW-leeftijd reeds langdurig op – of zelfs onder – bijstandsniveau leven, waardoor men géén spaargeld (meer) heeft.

Enkele oorzaken laag gebruik inkomensaanvullende regelingen

Uit de vele door het NOOM georganiseerde bijeenkomsten en contacten met oudere migranten blijken belangrijke oorzaken voor het onbenut laten van inkomensaanvullende voorzieningen:

1. de geringe kennis van het zeer complexe Nederlandse sociale zekerheidsstelsel (en de afhankelijkheid van derden om deze aan te vragen);
2. de voorwaarden van deze voorzieningen die onvoldoende rekening houden met de situatie van degenen waarvoor zij zijn bedoeld.

Hierdoor hebben oudere migranten te maken met:

- de angst om fouten te maken met als gevolg niet alleen ontvangen bedragen moeten terugbetalen, maar ook (hoge) boetes opgelegd krijgen; *migrantenuderen hebben dit zelf vaak aan den lijve ondervonden en/of kennen veel voorbeelden uit hun naaste omgeving;*
- voor de rest van hun leven bijstandsregels en controles, zoals maximaal 13 weken per jaar in het land van herkomst kunnen verblijven; *al jaren leeft bij migrantenuderen het gevoel dat zij vaker worden gecontroleerd vanwege het hebben van een migratieachtergrond, lang voordat is gebleken dat dit ook feitelijk het geval is;*
- niet kunnen aanhouden van een woning in het land van herkomst als men gebruik wil maken van bijstand; *verkoop van deze woning maakt het voor hen echter niet mogelijk om in het land van herkomst te kunnen verblijven juist vanwege hun lage inkomen;*
- dat het samenwonen met een familielid leidt tot een korting van de AIO ten gevolge van de kostendelersnorm (zgn. mantelzorgboete);¹ *dit terwijl een woning delen en voor elkaar zorgen beter is voor betrokkenen en voor samenleving als geheel.*

¹ Oudere migranten vormen een groot deel van de 34.000-51.000 huishoudens die recht op de AIO hebben, maar deze niet aanvragen.

Gevolgen van langdurig leven in armoede

Op grond van de berekeningen van het SCP bleek in 2019 dat oudere migranten bijna € 250,- per maand tekort komen om van te kunnen leven (*Armoede in kaart, SCP 2019*). Bezuinigen en nog eens bezuinigen, veel migranten-huishoudens en zeker de meeste oudere migranten zijn niet anders gewend. Op alle mogelijke manieren probeert met de kosten te drukken. Als men al een auto had, heeft men die weggedaan; ging men eerder met enige regelmaat met vakantie, nu is familiebezoek of verblijf in het land van herkomst alleen nog mogelijk als de kinderen dat betalen.

Veel migrantenouderen schamen zich ervoor dat zij hun (klein)kinderen niets meer kunnen geven, maar ook dat zij familieleden in het land van herkomst - die het nog slechter hebben - niet meer kunnen helpen. Jarenlang heeft men dat gedaan, ook al betekende dit dat er moest worden bezuinigd op de eigen eerste levensbehoeften.

Soms heeft men zelfs schulden gemaakt om onverwachte rekeningen te kunnen betalen vanwege een achteruitgaande gezondheid, een koelkast die stuk ging, een energierekening die hoger uitviel. Of om een naaste uit de brand te helpen.

Steeds vaker horen wij echter verhalen van ouderen die dat niet meer kunnen. Die nergens meer op kunnen bezuinigen. Die afhankelijk zijn van anderen of van een voedselbank om te kunnen overleven. Het zijn deze ouderen die nu de wanhoop nabij zijn als nu zij een energierekening krijgen die zij op geen enkele manier kunnen opvangen.

Dit geeft nog meer stress en versterkt het verdriet en het gevoel 'mislukt' te zijn. Wat zijn alle (migratie)offers uiteindelijk waard geweest? Het zijn deze gevoelens die naarmate ze langer duren bijdragen aan een slechtere gezondheid, fysiek en mentaal.² Tijdens de coronapandemie is zichtbaar geworden hoe vergaand de gevolgen hiervan waren.

Dit zijn de verhalen die de NOOM-vrijwilligers eerder te horen kregen tijdens voorlichtingsbijeenkomsten of tijdens de coronaperiode als zij op huisbezoek gaan of de ouderen bellen. Zij komen situaties tegen die ook hen radeloos maken, want er zijn geen simpele oplossingen hiervoor. En inmiddels weten zij/wij dat de oplossingen waarvoor politieke besluitvorming nodig is jarenlang op zich kan laten wachten. Of dat de politiek met oplossingen komt die juist NIET van toepassing zijn op de mensen met de laagste inkomens. Zoals bijv. het verhogen van de ouderenkorting om de koopkracht te verbeteren van de AOW-ers die niet mogen profiteren van de 7,5% koopkrachtstijging die de rest van Nederland wel krijgt.

Hoe is het mogelijk vragen zij/wij ons af dat in een land zo rijk als Nederland juist de mensen die het minst te besteden hebben, mensen die vaak jarenlang van een minimuminkomen moeten leven en soms met minder, aan hun lot worden overgelaten?

Oplossingsrichtingen

Dat zoveel ouderen niet de inkomensondersteuning krijgen waar ze recht op hebben, komt onder meer door beperkte informatie-uitwisseling tussen overheidsdiensten, stelde eerder de Rekenkamer. Zo kan de Sociale Verzekeringsbank, die verantwoordelijk is voor de AIO-uitkering, vanwege privacyregels de inkomens- en vermogensgegevens waarover de Belastingdienst beschikt, nog niet inzien.

Voorbeelden van leven in armoede in de praktijk:

- niet elke dag warm of gezond eten,
- niet naar de tandarts of specialist gaan en/of medicijnen afhalen, zelfs als dat onverantwoord is,
- niet of nauwelijks meer buiten de deur komen omdat men het geld niet kan missen voor
 - OV en eigen bijdragen voor het speciaal ouderenvervoer,
 - lidmaatschap van organisaties
 - bijdragen voor koffie/thee/gezamenlijke maaltijd
- afbouwen van contacten met familie, kennissen en buurtgenoten omdat het onderhouden van sociale contacten te duur is. Het gaat hierbij niet alleen om cadeautjes kopen, maar ook om anderen iets kunnen toestoppen en/of voorkomen dat zij in financiële problemen geraken;
- beschikken over de meest goedkope telefoonabonnement of een prepaid kaart, over een verouderde smartphone en geen pc/tablet/laptop hebben waardoor men ook digitaal niet mee kan doen.

² Meerdere onderzoeken (waaronder '[Gezondheid van oudere migranten in de vier grote steden](#)', GGD Amsterdam, 2015) laten zien dat eenzaamheid en depressies vaker bij migrantenouderen voorkomen dan onder hun Nederlandse leeftijdsgenoten zonder een migratieachtergrond. Ook maken migrantenouderen 3-4 keer meer kans op het krijgen van dementie dan ouderen zonder migratieachtergrond.

Met de Algemene Rekenkamer zijn wij als NOOM er voorstander van om een betere informatie-uitwisseling. Na de koppeling van bestanden, zou **automatische toekenning van inkomensvoorzieningen als huur- en zorgtoeslag en de AIO**, alsook de **extra compensatie van de energierekening** een volgende stap moeten zijn. De huidige (complexe) aanvraag- en toekenningsprocedures van toeslagen en andere inkomensaanvullende regelingen met verrekeningen achteraf, vormen een te hoge drempel voor juist de groepen die deze voorzieningen het hardst nodig hebben. Gezien de negatieve gevolgen van jarenlang leven in armoede voor de ouderen zelf, alsook voor de samenleving als geheel, pleit het NOOM daarnaast voor het **niet of beperkt meetellen van inkomen en/of vermogen** (zoals bij IOAW-, IOW- en IOAZ-regelingen voor oudere langdurig werklozen) en het **afschaffen van de kostendelersnorm**;

Bovenstaande aanbevelingen zijn eerder door het NOOM naar voren gebracht, in contacten met Tweede Kamerleden, alsook op 3 juni jl. tijdens het Rondetafelgesprek 'Arme ouderen' van deze commissie³. Tijdens dat gesprek en nu ook weer bepleit(t)en we daarnaast de volgende maatregelen om de schrijnende armoede onder migranten-ouderen tegen te gaan:

1. *compensatie van het AOW-tekort van voormalige Rijksgenoten, conform het advies van de commissie Sylvester over de tegemoetkoming voor de onvolledige AOW-opbouw van Surinaamse Nederlanders;*
2. *jongere partnertoeslag: recht op 70% (i.p.v. 50%) AOW voor de gepensioneerde met een jongere partner zonder inkomsten (conform de norm voor alleenstaande AOW-ers);*
3. *vergoeding van verplichte eigen risico's en eigen bijdrages voor de laagste inkomensgroepen;*
4. *indexering van pensioenen en/of koopkrachtverlies van de afgelopen 13 jaar compenseren.*

In zijn brief aan de Tweede Kamer (d.d. 16 augustus 2019) in reactie op de vragen van 50PLUS Kamerlid Van Brenk stelde minister Koolmees dat hij het beeld dat uit de door het NOOM gepresenteerde cijfers naar voren kwam 'sociaal niet aanvaardbaar vond en het zorgelijk te vinden dat een groep ouderen financieel zo kwetsbaar was'. De minister stelde bereid te zijn actief en gericht te bevorderen dat ouderen met een migratieachtergrond meer gebruik zouden gaan maken van beschikbare regelingen om het inkomen te ondersteunen. Daarbij verwees hij zowel naar SVB, G4 en NOOM (zie de antwoorden van de minister op de vragen 25 t/m 28).⁴ Het NOOM zag de erkenning van de problematiek door minister Koolmees als een belangrijke eerste stap en deed destijds met klem een beroep op de Tweede Kamer alles in het werk te zetten om hieraan gevolg te geven, gezien de urgentie die de schrikbarende armoede onder migrantenouderen vereist. Diezelfde oproep doen wij opnieuw, aangezien sindsdien de situatie niet is verbeterd. Het tegendeel is het geval. De urgentie was bovendien nooit zo hoog. Om die reden heeft het NOOM samen met seniorenorganisaties ANBO, KBO-PCOB en Koepel Gepensioneerden minister Carola Schouten om een overleg gevraagd.

De urgentie om snel en effectieve maatregelen te nemen om de armoede onder ouderen en in het bijzonder oudere migranten tegen te gaan heeft betrekking op zowel de huidige AOW-gerechtigden, alsook de huidige 55-plussers. Zo signaleert het CBS (*Welvaart in Nederland, 2019*) dat juist onder 55- tot 65-jarigen er sprake is van een toename van langdurige armoede: terwijl de armoede in Nederland gelijk blijft, stijgt langdurige armoede vooral onder 55-plussers. Dit is de groep die werkloos of arbeidsongeschikt raakt en waarbij het niet meer lukt om een betaalde baan te vinden, ook niet nu zoveel vacatures ontstaan. In deze groep zijn mensen met een migratieachtergrond oververtegenwoordigd. Ook is urgentie geboden gezien de verdubbeling van het aantal migranten-55-plussers de komende 10 jaar en de verdrievoudiging de komende 25 jaar.

Tot slot wijzen we als NOOM op de noodzaak de toegankelijkheid van regelingen en informatie hierover te vergroten door meer voorlichting en begeleiding in - letterlijk en figuurlijk - de eigen taal, bij voorkeur met inzet van ervaringsdeskundigen en goed op- en begeleide vrijwilligers uit de migrantengemeenschappen.

³ <https://netwerknoom.nl/wp-content/uploads/2019/06/NOOM-factsheet-Armoede-onder-oudere-migranten-.pdf>

⁴ www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/08/16/beantwoording-kamervragen-over-armoede-bij-gepensioneerden-met-een-lager-inkomen